

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**Улога државних институција у контроли војних служби
безбедности**

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

Др Зоран Јефтић

ванредни професор

КАНДИДАТ:

Милица Нешић 21/14

Београд, 2020. године

Садржај

Увод	2
Цивилно-војни односи	4
Појмовно одређење цивилно војних односа	4
Теоријске поставке цивилно-војних односа	5
Класичне теорије цивилно-војних односа.....	6
Постхадноратовске теорије цивилно-војних односа.....	6
Цивилно-војна сарадња.....	7
Демократска и цивилна контрола	8
Појмовно одређење контроле.....	8
Појмовно одређење демократске и цивилне контроле	9
Врсте демократске контроле	10
Службе безбедности.....	11
Појмовно одређење служби безбедности.....	11
Врсте служби безбедности	13
Службе безбедности у Републици Србији	13
Службе безбедности Министарства одбране.....	14
Војнобезбедносна агенција.....	15
Војнообавештајна агенција.....	17
Механизми контроле служби безбедности	20
Контрола коју спроводи законодавна власт.....	21
Народна скупштина.....	22
Одбор за контролу служби безбедности	25
Контрола коју спроводи извршна власт	28
Председник Републике Србије.....	28
Влада Републике Србије	31
Министарство одбране.....	32
Савет за националну безбедност.....	33
Контрола коју спроводи судска власт	35
Закључак.....	40
Литература	41

Увод

За друштва која су крајем прошлог и почетком овог века ушла у процес транзиције и свеобухватних реформи демократска и цивилна контрола деловања служби безбедности је постала нужан предуслов њиховог ефикасног спровођења. У Републици Србији тај процес је отпочео 2000. године, када су извршене политичке промене и појавила се потреба за реформом постојећег сектора безбедности, као и безбедносно-обавештајног система и у оквиру њега служби безбедности, које морају бити под демократском контролом легитимно изабраних власти. Овај процес реформе у Републици Србији је умногоме зависио од политичког консензуса, који је и након политичких промена било тешко обезбедити.

Распадом Државне заједнице Србије и Црне Горе, 2006. године, Република Србија је добила независност, а са њом и прилику да обликује систем националне безбедности, укључујући и безбедносно-обавештајни систем сходно сопственим могућностима и потребама, односно у складу са изазовима, ризицима и претњама које постоје у Републици Србији. Тада се пред политичким властима појавио задатак доношења новог Устава и стратешких докумената, као и једног закона, којим би био уређен целокупни безбедносно-обавештајни систем на јасан, одређен и прецизан начин. Стварање адекватног правног оквира контроле, јесте нужно и неопходно за развој демократије и заштиту људских права. У Републици Србији је 2007. године донет Закон о основама уређења служби безбедности, који је заменио ранији Закон о службама безбедности из 2002. године. Овим законом се уређују основе безбедносно-обавештајног система Републике Србије и врши се усмеравање и усклађивање рада служби безбедности у Републици Србији.

Законом о основама уређења служби безбедности као службе безбедности су одређене Безбедносно-информативна агенција, Војнобезбедносна агенција и Војнообавештајна агенција, али ће у овом раду пажња бити усмерена пре свега на војне службе безбедности, односно на Војнобезбедносну и Војнообавештајну агенцију, које представљају органе управе у оквиру Министарства одбране.

Када говоримо о механизмима контроле над радом служби безбедности, можемо рећи да се рад служби безбедности налази под контролом законодавне, извршне и судске власти, независних државних институција и јавности. Такође, у оквиру служби безбедности

организована је и интерна контрола њиховог рада. У овом раду ће бити анализирани они механизми контроле над радом служби безбедности, које спороводе државне институције. Ту спада контрола коју врши законодавна власти, односно Народна скупштина, непосредно или преко својих надлежних одбора, где централно место заузима скупштински Одбор за контролу служби безбедности. Следећа јесте контрола од стране извршне власти, коју представљају председник Републике и Влада. Значајно место заузима и Савет за националну безбедност као специјализовано тело надзора и контроле над радом обавештајних и безбедносних служби. Трећа врста контроле која ће бити обрађена у овом раду јесте судска контрола над радом служби безбедности, коју спороводе судови, као самостални и независни државни органи.

На самом почетку анализирани су појмови значајни за разумевање ове проблематике, као што је појам цивилно-војних односа, појам демократске и цивилне контроле, појам служби безбедности и ближе одређење војних служби безбедности у Републици Србији. Затим су у засебним одељцима анализирани наведени облици контроле над радом служби безбедности од стране државних институција, као и постојећи правни прописи, који се односе на ову проблематику.

Цивилно-војни односи

О цивилно-војним односима и цивилној контроли војске може се говорити од самог почетка војног организовања, односно од настанка војске, као државне институције. Војска представља елемент друштва, који има право да у име државе располаже силом и због тога се од самог њеног настанка постављало питање њене контроле. То питање се односило пре свега на то да ли једно тело које је створено да штити интересе друштва, може да представља претњу по само то друштво. На овај проблем, још у античком периоду, пре две и по хиљаде година, указивао је Платон, износећи чувену дилему „ко чува чуваре“. Иако је реч о питању које је дуго постављано, његова природа се временом мењала, па тако постоје бројне теорије о цивилно-војним односима, које се могу поделити у две велике групе. Прва група теорија јесу класичне теорије цивилно-војних односа, чији представници су Семјуел Хантингтон са делом Војник и држава, и Морис Јановиц са делом Професионални војник. Поред класичних теорија може се говорити и о тзв. постхладноратовским теоријама цивилно-војних односа, које су многобројне и оне представљају другу групу ових теорија.

Појмовно одређење цивилно војних односа

Цивилно-војни односи представљају појам чије су теоријско одређење дали многи аутори. Мирослав Хацић дао је дефиницију цивилно-војних односа, према којој они представљају сложен сплет односа, који се у друштвеној пракси успостављају између војске и осталих друштвених структура. Иако и војска представља део друштвене структуре, могу се издвојити и анализирати њени односи према другим друштвеним структурама, који су највидљивији у областима политике, економије, науке и технологије. У овим областима постоји изразита интеракција војске са одговарајућим сегментима друштва и она у њима представља значајног актера, те отуда потиче и значај односа који ће бити успостављени између ње и других друштвених структура. У области политике војска утиче на дефинисање војне и политичке стратегије и конценције одбране, која треба да проистекне из ње, припремајући стратегијске војнополитичке анализе. У сфери економије војска се појављује као потрошач, али као и произвођач у војној индустрији и пратећим гранама. У

науци и технологији војска се користи научним и технолошком достигнућима и пружа свој допринос развоју науке. (Хаџић, 2000)

Појмовно одређење цивилно-војних односа дао је и Ендрју Коти са својим сарадницима, према којима цивилно-војни односи представљају општи појам, који обухвата све аспекте односа између оружаних снага и друштва чији су део. На њихово обликовање утиче велики број фактора како домаћих, тако и спољних. То су историјско наслеђе, домаћи политички, економски и социјални контекст, међународни контекст, институционални, војна структура и професионализам. (Cotty, Edmunds, Foster, 2002)

Према мишљењу неких аутора, цивилно-војне односе треба посматрати у најширем друштвеном контексту, кроз место и улогу војске, која служи своје матерње цивилно друштво. Војска је организована тако да служи циљевима и интересима друштва у најширем смислу, пре свега безбедносним циљевима и интересима. (Goodpaster, Huntington, 1977)

Када се говори о стању цивилно-војних односа, као општи индикатори могу се узети следећи: улога оружаних снага ван војне сфере, начин решавања спорова и неслагања између војних и цивилних власти, ставови које војни и цивилни лидери имају једни према другима и квалитет политике која настаје из цивилно војне интеракције. Такође, уколико постоји јасна спољашња претња безбедности земље, она утиче на то да се формирају стабилни цивилно-војни односи. Уколико спољашња опасност постане актуелна, цивилна страна мора да пружи одговарајућу предност војсци, чиме равнотежа може бити поремећена. (Хаџић, 2000)

Теоријске поставке цивилно-војних односа

Прва озбиљнија разматрања цивилно-војних односа и јавне контроле над оружаним снагама појавила су се крајем 18. и почетком 19. века. Формирањем националних држава у Европи интензивирани су истраживања у области политичких и војних наука и у том периоду се први пут расправља о подели одговорности за командовање и контролу над оружаним снагама.

Теорије о цивилно-војним односима могу се поделити у две групе, а то су класичне теорије и постхладноратовске теорије цивилно-војних односа.

Класичне теорије цивилно-војних односа

Један од представника класичних теорија јесте Хантингтон који у својој књизи Војник и држава цивилно-војне односе одређује као један вид политике националне безбедности. Циљ политике националне безбедности јесте да повећа безбедност друштвених, економских и политичких институција у држави од претњи које долазе од других независних држава. Он сматра да је довођење у ред цивилно-војних односа основа за државну војну безбедносну политику, чији је циљ да развије систем цивилно-војних односа који ће увећати војну безбедност уз најмању жртву других друштвених вредности. Када разматра цивилну контролу, овај аутор истиче да је основно питање у вези са дефинисањем цивилне контроле: „како може војна моћ бити умањена?“. Сматра да постоје два одговора на њега, а то су субјективна и објективна контрола, где субјективна контрола представља успостављање максималне цивилне моћи, а објективна максимизирање војног професионализма. (Huntington, 2004)

Морис Јановиц у свом делу Професионални војник сматра да војна професија представља комплетан стил живота и да цивилна контрола може бити остварена једино интеграцијом војника у друштво. (Janowitz, 1960)

Постхадноратовске теорије цивилно-војних односа

Постхадноратовске теорије представљају другу групу теорија цивилно-војних односа. Ове теорије су многобројне и у оквиру њих је велики број аутора дао своје схватање овог појма.

Један од аутора јесте Ребека Шиф, која сматра да се цивилно-војни односи успостављају, формирају и остварују између три партнера, а то су војска, политичка елита и грађанство. Војска обухвата оружане снаге и њихове припаднике, политичке елите представљају владу и имају директан утицај на величину, намену и састав оружаних снага, док грађанство, које је социјално вишеслојно, има само посредан утицај на цивилно војне односе. Између ова три партнера односи се могу испољити у виду поделе надлежности и контроле једног над другим или у облику сарадње и сагласности, при чему је други вид односа пожељнији и обезбеђује већу ефикасност система одбране, али га је теже остварити. (Schiff, 1995)

У посхладноратовским теоријама уочавају се другачији приступи од оних заступљених у класичним теоријама. Нови изазови, ризици и претње безбедности после Хладног рата захтевају значајно измењено схватање о цивилно-војним односима, односно промене у сектору безбедности, форми војног професионализма, повећању цивилно-војне сарадње, као и промене из аспекта демократске контроле над оружаним снагама. Будући да цивилно-војни односи представљају део друштва и друштвених односа, посебна пажња посвећује се утицају политичких, економских, правних, културних, историјских, социолошких и информационих фактора. (Роквић, 2009)

Цивилно-војна сарадња

Цивилно-војна сарадња представља само једну тему која утиче на стање цивилно-војних односа. Често се појам цивилно-војне сарадње замењује, или поистовећује са појмом цивилно-војних односа, међутим разлика између ова два појма има и термилошки и садржински карактер. Сарадња се односи на заједнички рад војске са другим структурама, које нису под њеном непосредном командом, при чему се утврђује другачији начин комуникације, док је однос шири појам и подразумева поред војске и цивила и политичку елиту, коју чине најутицајнији представници друштвених структура. У оним срединама где су цивилно-војни односи уравнотежени и цивилно-војна сарадња има веће шансе за успех. (Јефтић, Младеновић, Роквић, 2014)

Цивилно-војна сарадња обухвата све активности координације и сарадње војске и цивила на терену ради пружања подршке мисији и задацима које извршава војна јединица. Цивили обухватају цивилно становништво, локалне надлежне органе власти, домаће владине и невладине организације и међународне, те агенције које се налазе у зони одговорности војне јединице. Циљ овакве сарадње јесте постизање реалних и употребних предности за јединицу, повећање безбедности сопствених снага и успостављање поверења између војске и цивила. (Јефтић, 2009)

Демократска и цивилна контрола

Последњих година појавило се обиље литературе о демократској и цивилној контроли служби безбедности. Она обилује различитим приступима и тумачењима у одређивању појмова који упућују на улогу државних и недржавних актера у активности служби безбедности, па самим тим и у успостављању демократске и цивилне контроле.

Појмовно одређење контроле

Појам контроле можемо посматрати у најширем смислу и он подразумева оцену постигнутог резултата, док у ужем смислу, контрола подразумева посебну активност трајног праћења реализације постављених задатака и упоређивање остварених резултата са постављеним циљем, уз могућност исправке у случају одступања. Из овога можемо закључити да контрола представља трајну активност посматрања и оцењивања туђег рада. (Лазих, 2013)

Контролу такође можемо дефинисати као процес којим се мери степен реализације планираних циљева, утврђивање степена одступања реализованих од планираних величина и стварање услова за благовремено и адекватно предузимање корективних активности. Основна сврха контроле јесте да се обезбеди да постигнути резултати неке организације одговарају планираним. (Драгишић, Радојевић, 2014)

Сваки контролни однос може бити разложен на пет елемената, који су међусобно повезани, а то су вршилац контроле, контролисани субјект, предмет контроле, контролна овлашћења и сврха контроле. Контрола обухвата три релативно одвојене фазе. У првој фази се врши упоређивање предвиђеног и оствареног, након чега следи констатација о потврђивању или негирању контролисаног рада на основу извршеног проверавања. Трећа фаза јесте одговарајућа интервенција којом се реализује оцена која је изречена, при чему она није потребна уколико је оцена позитивна. Она је неопходна само онда када се њом отклања утврђено одступање од постављеног мерила. Можемо закључити да контрола представља активност накнадног карактера. (Томић, 2001)

Термин контрола се, у пракси, често поистовећује са појмом надзора, међутим у немалом броју случајева се ова два термина користе у различитом значењу. Термин надзор може се

одредити као надгледање, вођење рачуна о некоме или нечему, брига о чувању реда, о вршењу послова и слично.

Према мишљењу Зорана Томића надзор и контрола имају исто значење, при чему је могуће нијансирање тог појма. Код надзора је, за разлику од контроле, тежиште на сталности, континуитету. Међутим и надзор и контрола подразумевају субординацију њихових вршилаца, односно постоји утицај контролног органа на лице које трпи надзор, односно контролу. Такође, надзор се може сматрати ширим и трајнијим процесом од процеса контроле и тада контрола представља саставни део надзора. (Томић, 2001)

Појмовно одређење демократске и цивилне контроле

Као један од предуслова за успостављање демократске и цивилне контроле јесте владавина закона у једном друштву. Ако анализирамо синтагму „демократска и цивилна контрола“ можемо рећи да се атрибут „демократска“ односи на успостављене односе у држави, тј. подразумева демократски начин уређења тих односа, у којима је једна од њених функција контрола. Атрибут „цивилна“ односи се на невојну сферу, односно на контролу коју реализују цивилни органи. Демократска и цивилна контрола војске се не могу поистоветити. Цивилна контрола произилази из појма демократске контроле, односно налази се на нижем степену општости. Она се односи на контролу војске од стране цивила, а то може бити појединац у улози врховног команданта, односно министра одбране, различита државна тела која се баве питањима одбране, а у којима су бројнији цивили, као и различите комисије и инспекцијска тела. Демократска контрола сама по себи, јесте цивилна контрола, док цивилна контрола не мора бити демократска, где као пример можемо навести различите аутократске режиме у којима цивили контролишу војску, али је стављају у функцију тоталитарне владавине. На основу свега изнетог произилази дефиниција демократске контроле која представља функцију управљања војском од стране надлежних, демократски изабраних органа власти, као и на закону утемељено стицање увида у стање, оцену тог стања и предузимање мера. (Ристић, Мишовић, Каркалић, 2008)

Демократска контрола се може дефинисати и као политичка контрола над војском од стране легитимно изабраних органа власти на демократским изборима. (Јефтић, Младеновић, Роквић, 2014)

Врсте демократске контроле

Постоји више различитих подела контроле, у зависности од критеријума који се узима приликом вршења конкретне поделе.

Контрола, пре свега може бити унутрашња или интерна контрола, која се врши у самој организацији, и спољашња контрола, коју врше органи државне власти ради утврђивања уставности и законитости рада и утрошка планираних буџетских средстава. Према врсти носиоца контроле, контрола коју врше органи државне власти над радом државних безбедносних организација јесте цивилна. Да ли ће она бити и демократска зависи од врсте политичког поретка у коме се контрола обавља.

Спољашња (цивилна, демократска) контрола над радом државних безбедносних организација, према носиоцима контроле, може да се подели на: парламентарну, управну, тј. контролу од стране извршне власти и судску контролу. (Драгишић, Радојевић, 2014)

Хацић такође наводи два облика контроле, а то су унутрашњи и спољашњи, узимајући у обзир порекло носиоца контроле као критеријум класификације. Унутрашња контрола је она коју спроводи тело, орган или јединица која припада објекту контроле или надлежном министарству, док спољашњу контролу спороводе органи који не припадају објекту контроле. (Хацић, 2012)

Службе безбедности

Међу теоретичарима не постоји јединствен став око питања у ком историјском периоду су настале обавештајне и безбедносне службе. Верује се да је обавештајна делатност настала са настанком државе, док су обавештајне и безбедносне службе настале касније, односно развијале су се упоредо са развојем државе. Тек је настајак националних држава, апсолутне монархије, капитализма и поделе власти створио потребне услове за развој обавештајних и безбедносних служби као органа државе.

Појмовно одређење служби безбедности

Дефиниције служби безбедности можемо наћи код великог броја аутора који се баве овом проблематиком.

Службе безбедности се могу дефинисати као државни органи устројени на основу закона, који се баве праћењем делатности страних обавештајних служби и њихових агентура на територији своје државе, праћењем друштвених појава и процеса који представљају или могу представљати претњу законски санкционисаним (секуритизованим) вредностима државе и друштва, обрадом и анализом података о свим процесима и појавама које могу оличавати опасност по државне и друштвене вредности и извештавање надлежних државних органа о својим налазима. Оне се не могу изједначити са полицијом, јер се не баве, односно не би требало да се баве хватањем починилаца кривичних дела и прикупљањем доказа о извршеним кривичним делима. (Драгишић, 2011)

Службе безбедности представљају део система безбедности и могу се схватити као политичка функција државе, односно скуп активности и мера којима се држава штити од актуелних или потенцијалних непријатеља и као специјализована организација која обавља послове којима се остварује функција безбедности. Службе безбедности делују на откривању, праћењу, спречавању и сузбијању активности које угрожавају постојеће државно и друштвено уређење, не само од унутрашњих политичких противника који делују са противуставних позиција, него и од обавештајних и субверзивних активности страних држава, односно њихових специјализованих служби и установа. (Кековић, 2011)

Термин обавештајна служба има двојако значење и она означава делатност усмерену на прикупљање посебно чуваних података о институцијама других земаља или сопственим унутрашњим противницима, који делују тајно, као и посебну државну организацију која такве податке прикупља. Обавештајна служба се одређује као специјализована, релативно самостална институција државног апарата, овлашћена да легалним јавним, али и тајним средствима и методама, прикупља значајне обавештајне податке и информације о другим државама или њеним институцијама и могућим унутрашњим противницима сопствене државе, потребне за вођење политике земље и предузимање других поступака у миру и у рату и да сопственом активношћу, самостално или у сарадњи са другим државним органима, спроводи део државних и политичких циљева земље. (Стајић, 2015) Овај аутор у појам обавештајне службе уводи и значајне безбедносне, а не само обавештајне послове, чиме се указује на тренд стварања тзв. хибридни обавештајних служби.

Можемо закључити да обавештајне и безбедносне службе имају три области рада:

1. обавештајна делатност;
2. контраобавештајна делатност;
3. субверзивна делатност.

Обавештајна делатност јесте скуп добро планираних активности које се обављају у земљи и иностранству са циљем да се оствари увид у намере држава или других безбедносно интересантних ентитета. (Драгишић, 2011) Обавештајна делатност се одвија кроз обавештајни поступак, који обухвата планирање и организовање, прикупљање података, обраду података, процену, достављање и коришћење података. (Стајић, 2015)

Контраобавештајна делатност је посао служби безбедности, која је усмерена на спречавање деловања страних обавештајних служби, терористичких, екстремистичких, организованих криминалних група и других појединаца, организација и покрета, који својим активностима угрожавају секуритизоване државне и друштвене вредности. (Драгишић, 2011) Контраобавештајна делатност се претежно одвија на сопственој територији и има за циљ да открије и онемогући рад страних обавештајних служби и других структура у сопственој земљи.

Под субверзивним деловањем подразумева се прикривено деловање, применом тајних метода, средстава и техника, ради вршења утицаја и мењања стања у другим државама.

(Драгишић, 2011) Ово деловање има за циљ да очуја сопствене позиције у другим земљама и карактеристично је за државе са хегемонистичком спољном политиком.

Врсте служби безбедности

Службе безбедности се могу поделити на основу различитих критеријума. Тако разликујемо службе у зависности од тога да ли припадају војним или невојним структурама (цивилне и војне), да ли припадају влади или поједином министарству (централне и ресорне), да ли су усмерене на сва безбедносна питања или само на поједина (опште и специјализоване) и слично.

Најчешћа се користи подела служби безбедности на контраобавештајне службе, односно безбедносне службе, које су усмерене на спречавање рада служби безбедности других држава и на обавештајне службе, које су усмерене на прикупљање података о другим државама.

Према мишљењу Стајића, данас у многим земљама света постоје следеће врсте обавештајних служби, то су: централна обавештајна служба, војнообавештајна служба, обавештајна служба министарства иностраних послова, економска обавештајна служба, нуклеарна обавештајна служба и наднационална обавештајна служба. Такође, поред наведених служби у историји су познате и службе као што су обавештајне службе партија, обавештајне службе покрета и обавештајне службе емигрантских организација. (Стајић, 2015)

Службе безбедности у Републици Србији

Савезна Република Југославија, односно Државна заједница Србија и Црна Гора, имала је четири обавештајно-безбедносне службе, од којих су две (Војнообавештајна и Војнобезбедносна агенција) биле у оквиру Министарства одбране, а две (Служба за истраживање и документацију и Служба безбедности) у оквиру Министарства спољних послова. Државе чланице су у оквиру Министарства унутрашњих послова имале хибридне обавештајно-безбедносне службе, које су се касније развиле у самосталне владине агенције, то су Агенција за националну безбедност у Црној Гори и Безбедносно-информативна агенција у Србији.

Након одвајања Црне Горе у Србији је остало пет обавештајних и безбедносних служби, од којих је само Безбедносно-информативна агенција била „српска“ служба, односно припадала је Србији током заједнице са Црном Гором. Као правни сукцесор Државне заједнице Србије и Црне Горе, након 2006. године, Република Србија је наследила четири обавештајно-безбедносне службе и то две у оквиру Министарства одбране (Војнообавештајну и Војнобезбедносну агенцију) и две у оквиру Министарства спољних послова (Службу за истраживање и документацију и Службу безбедности).

Закон о основама уређења служби безбедности је донет 2007. године и овим законом се уређују основе безбедносно-обавештајног система Републике Србије, усмеравање и усклађивање рада служби безбедности у Републици Србији и надзор над њиховим радом. Мимо одредаба овог закона забрањено је оснивање и рад служби безбедности. Овим законом утврђено је постојање три обавештајно-безбедносне службе. Једна је Безбедносно-информативна агенција, која представља цивилну службу поређену Влади, а друге две су Војнобезбедносна агенција (ВБА) и Војнообавештајна агенција (ВОА), које представљају војне службе, организоване као органи управе у оквиру Министарства одбране. Службе у оквиру Министарства спољних послова се у овом закону не помињу.

Безбедносно-информативна агенција представља једину цивилну службу овог типа у Републици Србији. Агенција обавља послове који се односе на заштиту безбедности Републике Србије, откривање и спречавање делатности усмерених на подривање или рушење Уставом утврђеног поретка Републике Србије, истраживање, прикупљање, обраду и процену безбедносно-обавештајних података и сазнања од значаја за безбедност Републике Србије и информисање надлежних државних органа о тим подацима, као и друге послове одређене законом. Њеним радом руководи директор кога поставља и разрешава Влада. Иако Безбедносно-информативна агенција представља значајан део безбедносно-обавештајног система, на овом месту нећемо детаљније улазити у анализу њеног рада, већ ће фокус бити на војним службама у оквиру Министарства одбране.

Службе безбедности Министарства одбране

Обавештајно-безбедносни сектор Министарства одбране чине Војнообавештајна агенција (ВОА) и Војнобезбедносна агенција (ВБА). ВБА и ВОА су органи управе у саставу Министарства одбране, који обављају безбедносно-обавештајне послове од значаја за

одбрану и део су јединственог безбедносно-обавештајног система Републике Србије. Њихове надлежности, послови, задаци, овлашћења, надзор и контрола, сарадња и друга питања значјна за њихов рад уређују се Законом о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији.

Војнобезбедносна агенција

ВБА је надлежна за безбедносну и контраобавештајну заштиту Министарства одбране и Војске Србије, у оквиру које обавља безбедносне, контраобавештајне и остале послове и задатке од значаја за одбрану Републике Србије.

У оквиру безбедносне заштите Министарства одбране и Војске Србије, ВБА обавља следеће послове:

1. безбедносна заштита снага, средстава и активности;
2. безбедносна заштита тајних података;
3. персонална безбедност;
4. индустријска безбедност;
5. безбедносна заштита информационо-телекомуникационих система и криптозаштите;
6. безбедносна заштита других субјеката система одбране;
7. остали послови и задаци безбедносне заштите.

ВБА у оквиру контраобавештајне заштите:

1. открива, прати и онемогућава деловање, субверзивне и друге активност страних држава, страних организација, група или лица усмерених против Министарства одбране и Војске Србије;
2. открива, прати и онемогућава унутрашњи и међународни тероризам, екстремизам и друге облике организованог насиља усмерених према Министарству одбране и Војсци Србије;
3. открива, истражује и прикупља доказе за кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије, кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, кривична дела организованог криминала, кривично дело прање новца, као и кривична дела корупције и ако нису резултат

деловања организоване криминалне групе, унутар Министарства одбране и Војске Србије;

4. открива, истражује и прикупља доказе за кривична дела којима се угрожавају тајни подаци и кривична дела против безбедности рачунарских података, прописана Кривичним закоником, законом којим се уређује тајност података, као и другим законима када су наведена кривична дела усмерена против Министарства одбране и Војске Србије;
5. планира, организује и спроводи контраобавештајну заштиту лица, објеката, активности и тајних података Министарства одбране и Војске Србије;
6. прикупља, анализира, обрађује и процењује контраобавештајне податке из своје надлежности;
7. обавља друге контраобавештајне послове и задатке.

Поред ових, ВБА обавља и следеће послове:

1. планира, организује и спроводи унутрашњу контролу припадника ВБА;
2. планира школовање и организује специјалистичке курсеве и центре за обуку својих припадника, врши научна истраживања, формира архиве и објављује сопствена издања;
3. сарађује и размењује податке са службама, организацијама и институцијама које се баве пословима безбедности, као и са безбедносним службама других земаља;
4. обрађује, проверава, сређује, процењује и штити прикупљене податке и информације од неовлашћеног откривања, давања, мењања, коришћења, губитка или уништавања;
5. обезбеђује и штити своје снаге, припаднике и објекте од противправних радњи и претњи;
6. штити опрему и средства која користи у раду од неовлашћеног приступа;
7. обавља безбедносну проверу кандидата за пријем у радни однос у Министарство одбране и на службу у Војску Србије, као и других лица која су од значаја за обављање послова у сарадњи са Безбедносно-информативном агенцијом и полицијом;
8. планира опремање и врши набавку ствари за своје потребе;
9. обавља друге послове из своје надлежности.

ВБА има одређена овлашћења у прикупљању података, односно овлашћена је да у оквиру својих надлежности прикупља податке из јавних извора, од физичких и правних лица, од државних органа, организација и служби, као и од ималаца јавних овлашћења. Податке од физичких лица може да прикупља само уз њихов претходни пристанак. ВБА је такође овлашћена да, у оквиру своје надлежности, тајно прикупља податке, применом посебних поступака и мера. Податке на овај начин може да прикупља, само онда када се подаци не могу прикупити на други начин или је њихово прикупљање у вези са несразмерним ризиком по живот и здравље људи и имовину, односно са несразмерним трошковима. ВБА такође има одређена овлашћења у откривању, истраживању и документовању кривичних дела.

Радам ВБА руководи директор, који за свој рад одговара министру одбране. Директор има свог заменика, који за свој рад одговара директору. Директора и заменика поставља и разрешава председник Републике, указом, на предлог министра одбране, ако се ради о професионалном војном лицу, односно Влада, на предлог министра одбране, у складу са законом којим се уређује положај држаних службеника. Директор и заменик се постављају на период од пет година и не могу бити чланови политичке странке, нити обављати другу јавну функцију. За директора и заменика може бити постављено лице које је завршило генералштабно усавршавање и које има најмање девет година радног искуства на обавештајно-безбедносним пословима у систему одбране.

Припадници ВБА су професионални припадници Војске Србије, државни службеници и намештеници. ВБА је политички, идеолошки и интересно неутрална служба, а њени припадници не могу бити чланови политичких партија или интересних група и синдикалних организација.

Овлашћено службено лице ВБА има право и дужност да држи, носи и употребљава ватрено оружје у оквиру надлежности прописаних овим законом.

Војнообавештајна агенција

ВОА је надлежна за обављање обавештајних послова од значаја за одбрану, који се односе на прикупљање, анализу, процену, заштиту и достављање података и информација о потенцијалним и реалним опасностима, активностима, плановима или намерама страних држава и њихових оружаних снага, међународних организација, група и појединаца. Ови

подаци и информације су војног, војно-политичког, војно-економског карактера, као и други подаци и информације који се односе на пролиферацију наоружања и војне опреме и претње тероризмом, усмерени из иностранства према систему одбране Републике Србије.

ВОА у оквиру своје надлежности обавља следеће послове:

1. прикупља и проверава податке и информације, обрађује их, анализира, процењује и доставља надлежним органима;
2. сарађује и размењује информације и податке са службама, организацијама и институцијама Републике Србије, које се баве безбедносно-обавештајним пословима, као и са службама других земаља и организација, у складу са утврђеном безбедносно-обавештајном политиком, међународним уговорима и преузетим обавезама;
3. чува прикупљене податке и информације у складу са законом, подзаконским актима и штити их од неовлашћеног откривања, давања, коришћења, губитка или уништавања;
4. планира, организује и спроводи безбедносну заштиту својих активности, лица, објеката и докумената;
5. организује безбедносну заштиту објеката Министарства одбране и Војске Србије у иностранству и лица која су од стране Министарства одбране службено упућена у иностранство;
6. штити опрему и средства која користи у раду од неовлашћеног приступа;
7. прибавља, развија и користи информационе системе, системе веза и системе за пренос података, као и средстава за заштиту информација;
8. организује обуку припадника ВОА, организује специјалистичке курсеве, врши истраживања, формира архиве и објављује сопствена издања;
9. планира, организује и спроводи унутрашњу контролу рада припадника ВОА;
10. захтева од надлежних служби безбедности безбедносне провере правних и физичких лица када је то неопходно за обављање послова из надлежности ВОА утврђених овим законом;
11. планира опремање и врши набавку ствари за своје потребе;
12. обавља и друге послове из своје надлежности.

ВОА има овлашћења да у оквиру својих надлежности прикупља податке из јавних извора, од физичких и правних лица, разменом података са другим службама и применом посебних поступака и мера.

Подаци који се односе на методе рада и функционисање ВОА представљају тајне податке.

Руковођење и унутрашње уређење, односно одредбе које се односе на директора и заменика директора и припаднике ВБА, у истом облику важе и за директора и заменика директора, као и за припаднике ВОА.

Механизми контроле служби безбедности

Рад служби безбедности у Републици Србији налази се под демократском контролом Народне скупштине, као представника законодавне власти, председника Републике и Владе, као носилаца извршне власти и судова, односно судске власти. Контролу такође оставарују и различите независне државне институције, пре свега заштитник грађана, повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности и Државна ревизорска институција. Неопходно је указати и на контролу коју остварују институције цивилног друштва и јавност, јер институције цивилног друштва, а најпре удружења грађана, истраживачки центри и медији могу да представљају значајан инструмент надзора над радом служби безбедности. Такође, унутар самих служби безбедности постоје облици унутрашње контроле. За унутрашњу контролу рада ВБА и ВОА основан је посебан орган, а то је генерални инспектор, који је надлежан да надзире примену начела политичке, идеолошке и интересне неутралности у раду ВБА и ВОА, надзире законитост трошења буџетских и других средстава за рад, даје мишљење на нацрте закона, других прописа и општих аката из надлежности ВБА и ВОА, утврђује чињенице о уоченим незаконитостима или неправилностима у раду ВБА и ВОА и њихових припадника и подноси извештај министру одбране о резултатима надзора са предлогом мера.

Надзор над радом служби безбедности се заснива на одређеним начелима, а то су начело подређености и одговорности служби безбедности изабраним властима Републике Србије, начело политичке, идеолошке и интересне неутралности служби безбедности, начело обавезе служби безбедности да информишу јавност о извршавању својих задатака, у складу са законом, начело дужности носилаца надзора над радом служби безбедности да обавештавају јавност о резултатима надзора, начело професионалне одговорности и оперативне самосталности припадника служби безбедности у извршавању добијених задатака и начело одговорности руководиоца служби за рад служби. (Стајић, 2015)

Према Закону о основама уређења служби безбедности, рад служби безбедности је под демократском и цивилном контролом Народне скупштине, председника Републике, Владе, Савета за националну безбедност, других државних органа и јавности, у складу са законом.

Иако сви набројани механизми контроле служби безбедности престављају значајне сегменте контроле и без било ког од ових елемената контрола над радом служби не би била потпуна, у овом раду ћемо се фокусирати на контролу служби безбедности, и то пре свега војних, коју спроводе државне институције. Према Уставу Републике Србије, уређење власти у Републици Србији почива на начелу поделе власти на законодавну, извршну и судску, а службе безбедности налазе се под контролом сваке од ове три гране власти.

Контрола коју спроводи законодавна власт

Законодавна власт или легислатива је једна од три гране власти, а носилац законодавне власти најчешће је парламент. Парламент је орган власти, који грађани непосредно бирају и њему је намењена законодавна функција.

Парламентарна контрола и надзор државних органа једна је од важнијих функција парламента, при чему њему на располагању стоји више инструмената за остваривање ефикасне контроле. Парламентарна контрола може се дефинисати као мешавина политичких и правних утицаја, при чему су политички утицаји доминантни. (Томић, 2011)

Скупштински надзор јесте један од шест основних стубова демократске контроле и надзора сектора безбедности. Да би скупштински надзор био успешан неопходно је, пре свега, да скупштина има ауторитет, ресурсе и вољу да врши ефикасан и ефикасан надзор. Ауторитет подразумева постојање јасно дефинисаних уставних, законских и подзаконских овлашћења, која су на располагању Народној скупштини и њеним ресорним одборима, ради контроле и надзора целокупног сектора безбедности. Неопходно је да поред писаних овлашћења постоји и обичајна пракса употребе тих овлашћења. Други услов, односно ресурси којима располаже Народна скупштина и њени одбори, односи се на временске, људске, материјалне и организационе ресурсе. Временски ресурси се односе на расположиво време, које се Скупштини оставља за разматрање одређеног закона из области безбедности. Људски ресурси подразумевају како посланике, тако и административно особље у Скупштини. Организациони ресурси су они који се односе на организационо устројство Скупштине за рад на овим пословима. На крају материјални ресурси подразумевају постојање довољних материјалних средстава у оквиру Скупштине,

као што је адекватан буџет, просторије за рад, компјутери и друга опрема и специјализована библиотека са литературом из области безбедности. Трећи услов успешног скупштинског надзора јесте постојање политичке воље посланика у Скупштини за вршење ефикасног надзора над сектором безбедности. Ова воља може изостати у случају да је политички систем устројен тако да се од њих захтева строга партијска дисциплина. (Ејдус, 2009)

Народна скупштина

Народна скупштина је, према Уставу, одређена као највише представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти у Републици Србији.

Делокруг рада и надлежности Народне скупштине таксативно су наведени у Уставу, а дефинисана су и друга питања којима се регулише уставни положај овог ограна, као што су број посланика, принципи избора, мандат, редовна и ванредна заседања, избор председника и потпредседника, као и односи са органима егzekутиве, тј. са председником Републике и Владом.

Народну скупштину чини 250 народних посланика и они се бирају на изборима, непосредно, тајним гласањем. Изборе за народне посланике расписује председник Републике, а мандат народног посланика почиње да тече даном потврђивања мандата у Народној скупштини и траје четири године, односно до престанка мандата народних посланика тог сазива Народне скупштине. Народни посланик ужива имунитет и не може бити позван на кривичну или другу одговорност за изражено мишљење или гласање у вршењу своје посланичке функције.

Народна скупштина има свог председника, који представља Народну скупштину. Председник Народне скупштине бира се из редова народних посланика, на предлог најмање тридесет народних посланика. Народна скупштина такође има и потпредседника, који помаже председнику Народне скупштине у обављању послова из његовог делокруга.

Народна скупштина образује стална радна тела, односно одборе, а може образовати и привремена радна тела, односно анкетне одборе и комисије.

Народна скупштина има следеће надлежности:

1. доноси и мења Устав;
2. одлучује о промени границе Републике Србије;
3. расписује републички референдум;
4. потврђује међународне уговоре, кад је законом предвиђена обавеза њиховог потврђивања;
5. одлучује о рату и миру и проглашава ратно и ванредно стање;
6. надзире рад служби безбедности;
7. доноси законе и друге опште акте из надлежности Републике Србије;
8. даје претходну сагласност на статут аутономне покрајине;
9. устава план развоја и просторни план;
10. уступају буџет и завршни рачун Републике Србије, на предлог Владе;
11. даје амнестију за кривична дела.

Народна скупштина такође врши и друге послове одређене Уставом и законом.

Према Закону о одбрани, Народна скупштина доноси законе и друга општа акта у области одбране и остварује демократску и цивилну контролу Војске Србије.

У области одбране, Народна скупштина:

1. одлучује о рату и миру и проглашава ратно и ванредно стање;
2. усваја Стратегију националне безбедности Републике Србије;
3. усваја Стратегију одбране Републике Србије;
4. усваја Дугорочни план развоја система одбране Републике Србије;
5. доноси законе о потврђивању међународних уговора у области одбране и војне сарадње;
6. прописује мере одступања од људских и мањинских права у ратном и ванредном стању;
7. одлучује о употреби Војске Србије ван граница Републике Србије;
8. одлучује о висини средстава за финансирање одбране;
9. разматра остваривање Плана одбране Републике Србије;
10. надзире рад служби безбедности;
11. врши и друге послове одређене законом.

Према Закону о учешћу Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије, Народна скупштина доноси одлуку о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије. Она такође одлучује и о наставку ангажовања, односно о повлачењу припадника Војске Србије из мултунационалне операције пре истека мандата, а све то на предлог Владе.

Из свега наведеног можемо закључити да Народна скупштина, у оквиру својих надлежности врши четири функције, а то су представничка, законодавна, изборна и контролна функција.

Приликом вршења контролне функције, Народна скупштина врши надзор над радом Владе, служби безбедности, гувернера Народне банке Србије, заштитника грађана и других органа и тела у складу са законом. (Јефтић, Младеновић, Роквић, 2014)

Народној скупштини одређено је да врши контролу рада служби безбедности. Ову контролу можемо посматрати као контролу у ужем и контролу у ширем смислу. У ширем смислу контрола над службама безбедности врши се доношењем закона који регулишу надлежности, рад и контролу служби безбедности, основе њихове организације, међусобне односе са другим органима и друга питања од значаја за њихов рад, затим одобравањем и контролом буџета служби безбедности и другим начинима, као на пример разматрањем извештаја других независних контролних тела које бира и разрешава парламент, а која у оквиру вршења својих овлашћења такође, у извесној мери могу да врше контролу служби безбедности, као и непосредном контролом служби безбедности. У ужем смислу, парламентарна контрола служби безбедности се првенствено односи на рад надлежног одбора Народне скупштине, који врши надзор над радом служби безбедности. (Миленковић, Копривица, Годорић, 2011)

Народна скупштина је донела неколико закона, којима се уређује обавештајно-безбедносни систем Републике Србије, такође она доноси најважније политичке одлуке из домена националне безбедности и врши координацију различитих елемената система националне безбедности. (Драгишић, 2011)

Поред законодавне делатности, једна од изузетно значајних функција јесте доношење буџета и завршног рачуна. Доношење буџета јесте један од најзначајнијих механизма

парламента за вршење контроле. Парламент приликом доношења буџета може до детаља да одреди расходе Владе, па самим тим и расходе свих министарстава која чине део система националне безбедности, обавештајно-безбедносног система и оружаних снага. Буџетска контрола би требало да буде основни инструмент цивилне контроле система безбедности. Усвајањем буџета Народна скупштина даје сагласност за одређену политику Владе, што је уједно и најјачи начин да се Влада контролише. Систем националне безбедности јесте велики буџетски потрошач и практично све активности државних органа у систему националне безбедности директно зависе од буџетских средстава које им Народна скупштина одобри. (Драгишић, Радојевић, 2014)

Одбор за контролу служби безбедности

Народна скупштина обавља контролу над радом служби безбедности и преко надлежног одбора Народне скупштине. Овај одбор је формиран доношењем новог Пословника Народне скупштине 2010. године, када су уместо дотадашњег Одбора за одбрану и безбедност формирана два нова тела, а то су Одбор за одбрану и унутрашње послове и Одбор за контролу служби безбедности.

Према Пословнику, Одбор за контролу служби безбедности:

1. надзире уставност и законитост рада служби безбедности;
2. надзире усклађеност рада служби безбедности са Стратегијом националне безбедности, Стратегијом одбране и безбедносно-обавештајном политиком Републике Србије;
3. надзире поштовање политичке, идеолошке и интересне неутралности у раду служби безбедности;
4. надзире законитост примене посебних поступака и мера за тајно прикупљање података;
5. разматра предлог буџетских средстава потребних за рад служби безбедности и надзире законитост трошења буџетских и других средстава за рад;
6. разматра и усваја извештаје о раду служби безбедности;
7. разматра предлоге закона, других прописа и општих аката из надлежности служби;

8. разматра предлоге, петиције и представке грађана, који су упућени Народној скупштини у вези са радом служби безбедности и предлаже мере за њихово решавање и о томе обавештава подносиоца;
9. утврђује чињенице о утврђеним незаконитостима или неправилностима у раду служби безбедности и њихових припадника и о томе доноси закључке;
10. извештава Народну скупштину о својим закључцима и предлозима.

Одбор обавља и друге послове у складу са законом и Пословником.

Одбор за контролу служби безбедности има девет чланова.

Директор службе безбедности је дужан да се одазове позиву за седницу Одбора. Уколико је директор спречен да присуствује седници, дужан је да на седницу упути свог заменика, односно овлашћеног представника. Седнице Одбора могу бити затворене за јавност и уколико је то случај председник одбора обавештава јавност о раду Одбора, сагласно одлукама донетим на седници Одбора.

Директори служби безбедности имају обавезу извештавања Одбора. Директор службе безбедности подноси Одбору извештај о раду службе, најмање једном у току редовног заседања Народне скупштине и то је редовни извештај. Поред овог постоји и ванредни извештај који директор службе подноси по потреби или на захтев Одбора.

Чланови Одбора могу вршити и непосредни надзор. Директор службе безбедности је дужан да, на захтев Одбора, омогући члановима Одбора приступ у просторије службе, да им дозволи увид у документацију, пружи податке и информације о раду службе и да одговори на њихова питања везана за рад службе. Међутим, чланови Одбора не могу тражити податке о идентитету садашњих и бивших сарадника службе, припадницима службе са приктивеним идентитетом, трећим лицима којима би окривање података могло да штети, методама прибављања обавештајних и безбедносних података, акцијама које су у току, начину примене посебних поступака и мера, подацима и информацијама које су прибављене разменом са страним службама и међународним организацијама и о тајним подацима и информацијама других државних органа, који се налазе у поседу службе. Можемо закључити да чланови Одбора имају право на увид у тајне податке, уз одређена ограничења у случајевима када им то закон изричито забрањује.

Чланови Одбора имају обавезу чувања тајне. Чланови Одбора, као и лица која учествују у његовом раду, дужни су да штите и чувају поверљиве информације до којих дођу у раду Одбора и после престанка чланства, односно рада у Одбору. Чланови Одбора потписују изјаву о обавези чувања тајне после избора у Одбор, а лица која учествују у раду Одбора ту изјаву потписују пре почетка ангажовања у Одбору.

Генерални инспектор у ВБА и ВОА дужан је да подноси извештај о спроведеној контроли најмање једном годишње надлежном Одбору. Такође, припадници ВБА и ВОА, који имају сазнања да је у раду ВБА или ВОА дошло до повреде уставности и законитости, људских права и слобода, професионалности, сразмерности у примени овлашћења и политичке и идеолошке неутралности, могу се обратити, између осталих и надлежном одбору Народне скупштине, без последица по свој статус. Могу се обратити Одбору и онда када је због ових повреда дошло до угрожавања његових права у обављању послова и задатака у надлежности ВБА или ВОА.

Одбор за контролу служби безбедности у садашњем сазиву, своју прву седницу одржао је 05. јула. 2016. године. Од тада, до јуна 2020. одржано је тридесет седам седница Одбора. Анализом извештаја са седница Одбора, можемо закључити да је већина седница била затворена за јавност. Активност чланова се углавном сводила на разматрање Извештаја о раду ВБА, ВОА и БИА, као и Извештаја о раду Генералног инспектора, при чему су поменути извештаји сваки пут позитивно оцењени и пружена је пуна подршка припадницима наведених служби.

У току анализираог периода, Одбор је извршио надзорну посету и контролу рада Дирекције Безбедносно-информативне агенције, Дирекције Војнообавештајне агенције и Дирекције Војнобезбедносне агенције у Београду, надзорну посету ради контроле рада центара све три службе у Новом Саду, као и надзор Центра Безбедносно-информативне агенције и Центра Војнобезбедносне агенције у Краљеву.

На 28. седници Одбора за контролу служби безбедности, одржаној 23. маја 2019. године седници одбора су присуствовали директори Безбедносно-информативне, Војнобезбедносне и Војнообавештајне агенције, на којој су директори служби информисали председника и чланове Одбора о актуелној безбедносној ситуацији на Косову и Метохији.

Контрола коју спроводи извршна власт

Извршна власт, односно егзекутива има изузетан значај за вођење државне политике у свакој земљи. Она одређује општи правац државне политике, извршава законе, предлаже законе, доноси подзаконске акте, организује, усмерава, усклађује и контролише активности из оквира свих управних области. (Драгишић, 2011)

У парламентарном систему поделе власти, што је случај у Републици Србији, извршна власт је организована по бицефалном принципу и чине је председник Републике и Влада. Оба ова органа имају сопствену надлежност из области извршне власти, при чему Влада има стварну, а шеф државе симболичну власт.

Председник Републике Србије

Према Уставу, председник Републике изражава државно јединство Републике Србије.

Председнику су Уставом одређене следеће надлежности:

1. представља Републику Србију у земљи и иностранству;
2. указом проглашава законе, у складу са Уставом;
3. предлаже Народној скупштини кандидата за председника Владе, пошто саслуша мишљење представника изабраних изборних листа;
4. предлаже Народној скупштини носиоце функција, у складу са Уставом у законом;
5. поставља и опозива указом амбасадоре Републике Србије на основу предлога Владе;
6. прима акредитивна и опозивна писма страних дипломатских представника;
7. даје помиловања и одликовања;
8. врши и друге послове одређене Уставом.

Значајно овлашћење председника Републике јесте и то да у складу са законом, командује Војском и поставља, унапређује и разрешава официре Војске Србије.

Председник Републике се бира на непосредним изборима и то тајним гласањем. Изборе за председника Републике расписује председник Народне скупштине 90 дана пре истека мандата председника Републике. Приликом ступања на дужност, председник Републике,

полаже заклетву пред Народном скупштином. Мандат председника траје пет година и почиње даном полагања заклетве пред Народном скупштином, при чему нико не може бити више од два пута изабран за председника Републике. Мандат председнику Републике не може истећи за време трајања ратног или ванредног стања, већ се продужава по сили Устава, док не истекне три месеца од дана када је завршено ратно или ванредно стање.

Председник Републике не може вршити другу јавну функцију или професионалну делатност. Он је дужан да се повинује прописима, којима се уређује сукоб интереса при вршењу јавних функција.

Председник Републике је овлашћен за доношење одређених правних аката. Он доноси указе, одлуке, правила, наредбе, наређења и друге правне акте који су одређени законом. Своје надлежности у области одбране остварује доношењем одлука, правила, наредаба, наређења и других правних аката одређених законом.

Председник Републике, Уставом је одређен као командант Војске Србије и то је једна од његових најважнијих надлежности у области националне безбедности. Надлежности председника Републике у командовању Војском Србије одређене су Законом о Војсци, где је одређено да председник Републике:

1. одлучује о употреби Војске Србије и командује Војском Србије у миру и рату;
2. утврђује основе развоја и опремања Војске Србије;
3. утврђује основе мирнодопске и ратне организације Војске Србије;
4. одређује родове и службе Војске Србије, на предлог министра одбране;
5. утврђује систем командовања у Војсци Србије и прати спровођење система командовања;
6. усваја План употребе Војске Србије и наређује њену употребу;
7. доноси смернице за изградњу оперативне и функционалне способности Војске Србије, на предлог министра одбране;
8. поставља и разрешава начелника Генералштаба, уз мишљење министра одбране;
9. поставља, унапређује и разрешава официре на формацијска места за која је прописан чин генерала и одлучује о престанку њихове службе, на предлог министра одбране;

10. наређује спровођење мера приправности Војске Србије у случају ратног или ванредног стања;
11. наређује мобилизацију Војске Србије;
12. доноси основна правила и друга акта која се односе на употребу Војске Србије;
13. доноси Правило службе Војске Србије и друга правила којима се уређују унутрашњи ред и односи у вршењу војне службе;
14. обавља о друге послове командовања Војском Србије, у складу са законом.

Према Закону о основама уређења служби безбедности, демократску и цивилну контролу над радом служби безбедности врши, између осталих и председник Републике.

Предсеник Републике заузима значајно место у Савету за националну безбедност. Председник Републике јесте члан Савета за националну безбедност и он сазива седнице Савета, председава седницама и потписује закључке и друге акте Савета. Председник Републике може, на сопствену иницијативу или на иницијативу других чланова Савета, на седницу Савета позвати и руководиоце других државних органа и институција и друга лица која нису чланови Савета. Председник Републике именује и разрешава секретара Савета.

Ако посматрамо рад ВБА и ВОА и њихову обавезу извештавања и обавештавања, Законом о ВБА и ВОА одређено је да ВБА и ВОА редовно, по потреби и на захтев, достављају из своје надлежности извештаје, информације и процене од значаја за одбрану, поред министра одбране и начелника Генералштаба Војске Србије, и председнику Републике. У области руковођења радом ВБА и ВОА, већ је напоменуто да њиховим радом руководи директор. Директоре ВБА и ВОА и њихове заменике поставља и разрешава председник Републике, уколико се ради о професионалном војном лицу.

Из свега изнетог може се закључити да је уставно-правни положај председника Републике у односу на службе безбедности такав да гарантује да ће контрола над Војском Србије, а и над службама безбедности бити обављена демократски и транспарентно од стране цивилног лица, које има највећи демократски потенцијал од свих државних органа у државно-правном систему Републике Србије. (Лазих, 2013)

Влада Републике Србије

Влада је носилац извршне власти у Републици Србији, којој су Уставом одређене следеће надлежности:

1. утврђује и води политику;
2. извршава законе и друге опште акте Народне скупштине;
3. доноси уредбе и друге опште акте ради извршавања закона;
4. предлаже Народној скупштини законе и друге опште акте и даје о њима мишљење када их поднесе други предлагач;
5. усмерава и усклађује рад органа државне управе и врши надзор над њиховим радом;
6. врши и друге послове одређене Уставом и законом.

Владу чине председник Владе, један или више потпредседника и ресорни министри, при чему може имати и министре без портфеља. Члан Владе не може бити на другој јавној функцији у државном органу, органу аутономне покрајине, општине, града, града Београда, нити вршити делатност која је по закону неспојива са дужношћу члана Владе, нити створити могућност сукоба јавног и приватног интереса.

Уколико разматрамо питање избора Владе, кандидата за председника Владе Народној скупштини предлаже председник Републике, пошто саслуша мишљење представника изабраних изборних листа. Кандидат за председника Владе Народној скупштини износи програм Владе и предлаже њен састав. Народна скупштина истовремено гласа о програму Владе и избору председника и чланова Владе, при чему је Влада изабрана ако за њу гласа већина од укупног броја народних посланика. ,

У области одбране Влада утврђује и води политику одбране, предлаже и извршава законе и општа акта Народне скупштине која се односе на одбрану.

Поред набројаних општих надлежности Владе, постоје и појединачне надлежности које се односе искључиво на службе безбедности. Она утврђује безбедносно-обавештајну политику, одређује смернице за рад служби безбедности, врши контролу законитости рада служби безбедности и поставља и разрешава директоре и заменике директора ВБА и ВОА,

уколико су кандидати цивилна лица. (Лазић, 2013) Влада, такође поставља и покреће поступак за разрешење генералног инспектора у ВБА и ВОА.

Према Закону о основама уређења служби безбедности, Влада је наведена као један од органа који врше демократску и цивилну контролу над радом служби безбедности. Такође, истим законом је одређено да је председник Владе члан Савета за националну безбедност.

Министарство одбране

Министарство одбране обавља послове државне управе, који се односе на:

1. политику одбране и стратегијско планирање;
2. међународну сарадњу у области одбране и војне сарадње;
3. планирање и припремање мобилизације грађана, државних органа, привредних друштава, других правних лица, предузетника и Војске Србије за извршавање задатака у ванредном стању и ратном стању;
4. планирање, припремање и учешће у мултинационалним операцијама;
5. учешће у цивилној заштити и обучавање за одбрану земље;
6. израду аката и планских докумената којима се планирају мере и радње за рад грађана, државних органа, привредних друштава и других правних лица и за употребу Војске Србије и других снага одбране у ванредном стању и ратном стању;
7. војну обавезу, радну обавезу и материјалну обавезу;
8. организовање веза и криптозаштите за потребе државних органа и Војске Србије;
9. утврђивање и припремање територије Републике Србије за потребе одбране;
10. опремање и наоружавање Војске Србије и других снага одбране;
11. војно школство;
12. статусна и друга питања професионалних припадника Војске Србије;
13. друге послове који су одређени законом.

Министар одбране јесте један од чланова Савета за националну безбедност.

Војнобезбедносна и Војнообавештајна агенција су органи управе у саставу Министарства одбране. Влада преко Министарства одбране спроводи контролу, обезбеђује потребне ресурсе за рад ВБА и ВОА и остварује остала овлашћења, у складу са законом.

ВБА и ВОА редовно, по потреби и на захтев достављају извештаје, информације и процене од значаја за одбрану министру одбране. Генерални инспектор, такође подноси извештај министру одбране о резултатима надзора са предлогом мера. Генерални инспектор и директори ВБА и ВОА за свој рад одговарају министру одбране и министар одбране може покренути поступак за разрешење генералног инспектора.

Припадник ВБА и ВОА који дође до сазнања да је у раду ВБА или ВОА дошло до повреде уставности, законитости, људских права и слобода, професионалности, сразмерности у примени овлашћења и политичке и идеолошке неутралности, може се непосредно обратити, поред осталих органа и министру одбране и Влади.

Савет за националну безбедност

Савет за националну безбедност је одређен Законом о основама уређења служби безбедности, у ком су између осталог регулисани његова надлежност, састав и начин рада.

Савет је специјализовано тело контроле и надзора над радом органа националне безбедности, тј. обавештајних и безбедносних служби. (Кековић, 2011)

Савет се стара о националној безбедности тако што:

1. разматра питања из области одбране, унутрашњих послова и рада служби безбедности;
2. разматра међусобну сарадњу органа надлежних за одбрану, органа надлежних за унутрашње послове и служби безбедности и њихову сарадњу са другим надлежним државним органима, као и сарадњу са органима и службама безбедности страних држава и међународних организација;
3. предлаже надлежним органима мере за унапређење националне безбедности;
4. разматра предлоге за унапређење националне безбедности које му упућују органи надлежни за одбрану, органи надлежни за унутрашње послове, службе безбедности и други надлежни државни органи;
5. разматра питања из делокруга органа државне управе, аутономних покрајина, општина, градова и града Београда, која су значајна за националну безбедност;
6. разматра и друга питања која су значајна за националну безбедност.

Савет усмерава и усклађује рад служби безбедности тако што:

1. разматра обавештајно-безбедносне процене и доноси закључке којима одређује приоритете и начин заштите и усмерава остваривање националних интереса, који се спроводе путем обавештајно-безбедносне делатности;
2. доноси закључке у вези са радом служби безбедности и Бироа за координацију;
3. доноси закључке којима усмерава и усклађује рад служби безбедности;
4. доноси закључке којима усмерава сарадњу служби безбедности са службама безбедности страних држава и међународних организација;
5. доноси закључке којима усклађује делатност државних органа које су посвећене међународној сарадњи у области националне безбедности и одбране;
6. прати извршавање закључака које је донео;
7. даје мишљења о предлозима годишњих и средњорочних планова рада служби безбедности;
8. даје мишљење Влади о предлозима буџета служби безбедности и прати реализацију одобрених буџетских средстава;
9. даје мишљење Влади о предлогу за постављање и разрешење директора служби безбедности.

Савет се такође стара о усаглашеној примени прописа и стандарда за заштиту података о личности, као и других прописа којима се штите људска права, која могу бити угрожена разменом информација или другим оперативним радњама.

Савет има девет чланова, а то су председник Републике, председник Владе, министар одбране, министар унутрашњих послова, министар правде, начелник Генералштаба Војске Србије и директори служби безбедности. Савет има и секретара, који учествује у раду Савета, али без права одлучивања.

Сви државни органи су у обавези да сарађују са Саветом и да извршавају његове закључке. Уколико надлежни орган не сарађује са Саветом или не извршава закључке које доноси Савет, секретар Савета о томе без одлагања обавештава Савет. Савет у том случају може позвати руководиоца државног органа да предузме све мере које су предвиђене законом, како би државни орган успоставио сарадњу са Саветом или извршио његов закључак.

Контрола коју спроводи судска власт

Судска власт поверена је судовима, самосталним и независним државним органима, који штите слободе и права грађана, законом утврђена права и интересе правних субјеката и обезбеђују уставност и законитост. Судови суде на основу Устава, закона и других општих аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора.

Судска власт на територији Републике Србије је јединствена и припада судовима опште и посебне надлежности. Судови опште надлежности су основни, виши, апелациони судови и Врховни касациони суд. Врховни касациони суд је највиши суд у Републици Србији.

Република Србија је 2004. године донела Закон о преузимању надлежности војних судова, војних тужилаштва и војних правобранилаштва. Овим законом су надлежност војних судова, који су поступали на територији Републике Србије, преузели судови опште надлежности, у складу са надлежношћу одређеном законом којим се уређује стварна надлежност судова и овим законом.

Судови и тужилаштва представљају веома значајан елемент система националне безбедности. Судска власт се, појављује као елемент система националне безбедности, са једне стране, и као контролор рада система, тј. као гарант начела законитости рада служби безбедности и заштитник грађана од злоупотреба припадника органа безбедности, са друге стране. (Драгишић, Радојевић, 2014)

У области обавештајно-безбедносних послова судска власт има веома значајну контролну улогу у заштити људских права од незаконитог рада служби безбедности. Судска контрола се заснива најпре на контроли законитости мера тајног прикупљања података, односно остварује се тиме што службе безбедности за њихову законску употребу морају добити судску сагласност. (Петровић, 2009)

Улогу судске власти у контроли рада служби безбедности можемо посматрати кроз два посебна правна режима. Први режим је прописан правилима кривичног поступка, односно Законом о кривичном поступку, а други правилима која уређују организацију и рад служби безбедности, што је у случају војних служби безбедности Закон о Војнобезбедносној и Војнообавештајној агенцији. У случају када се предузимају мере прописане Закоником о

кривичном поступку, улога служби безбедности је спроводбеног карактера, односно ради се о мерама кривичног гоњења, које службе безбедности непосредно предузимају у кривичном поступку у функцији кривичног гоњења. Са друге стране, предузимање посебних мера и поступака прописаних законом који уређује рад служби безбедности, само је посредно у функцији кривичног гоњења, али не доводи нужно и заиста до кривичног гоњења, већ је предузимање ових мера у функцији вршења оперативних радњи служби безбедности у циљу прикупљања и обраде оперативних података. (Миленковић, Копривица, Тодорић, 2011)

Према Закону о кривичном поступку, ВБА може спроводити одређене посебне доказне радње, а то су спровођење тајног праћења и снимања, спровођење симулованих послова, спровођење рачунарског претраживања података и одређивање прикривеног иследника, ког може одредити директор ВБА, при чему прикривени иследник може бити овлашћено службено лице ВБА. Након завршетка спровођења ових радњи, предвиђено је достављање извештаја судији за претходни поступак и јавном тужиоцу.

Законом о ВБА и ВОА мере којима се одступа од људских права називају се посебни поступци и мере тајног прикупљања података. Када је ред о овим поступцима и мерама, постоје две групе ових мера. Прву групу чине посебни поступци и мере које предузима ВБА на основу одлуке суда и то су поступци и мере који подразумевају употребу техничког метода којим се одступа од Уставом гарантованих права на тајност писама и других средстава општења. Другу групу чине посебни поступци и мере ВБА и ВОА, који се предузимају по налогу директора ВБА, односно ВОА, а који подразумевају оперативне методе, којима се у мањој мери ограничавају људска права и слободе. (Мирковић, 2017)

ВБА је законом овлашћена да прикупља податке применом посебних поступака и мера, када се ти подаци не могу прикупити на други начин или када је њихово прикупљање у вези са несразмерним ризиком по живот и здравље људи и имовину, односно са несразмерним трошковима. Овакво прикупљање података врши се превасходно у превентивне сврхе, да би се предупредиле претње које су усмерене према Министарству одбране и Војсци Србије и подаци прикупљени на овај начин не могу се користити као доказ у кривичном поступку.

Посебан поступак (мера), који ВБА предузима на основу образложене одлуке надлежног вишег суда јесте тајни електронски надзор телекомуникација и информационих система ради прикупљања задржаних података о телекомуникационом саобраћају, без увида у њихов садржај. За доношење одлуке надлежан је виши суд у седишту апелационог суда за подручје апелационог суда, на чијем подручју се припрема или је предузета радња чије је откривање, праћење и онемогућавање у надлежности ВБА. Председник вишег суда одређује судије овлашћене за доношење ове одлуке. Писани предлог за примену посебног поступка и мере подноси директор ВБА или лице које он овласти. Овлашћени судија је дужан да без одлагања, а најкасније у року од осам сати, донесе одлуку за примену посебног поступка и мере и достави је ВБА.

Посебни поступци и мере тајног прикупљања података које ВБА предузима на основу писане и образложене одлуке Врховног касационог суда су:

1. тајно снимање и документовање разговора на отвореном и у затвореном простору уз коришћење техничких средстава;
2. тајни надзор садржине писама и других средстава комуницирања, укључујући и тајни електронски надзор садржаја телекомуникација и информационих система;
3. тајни надзор и снимање унутрашњости објеката, затворених простора и предмета.

Председник Врховног касационог суда одређује судије овлашћене за доношење ове одлуке. Директор ВБА подноси писани преглог за примену посебних поступака и мера Врховном касационом суду. Овлашћени судија је дужан да без одлагања, а најкасније у року од двадесет четири сата од пријема писаног предлога, донесе одлуку поводом предлога и достави је ВБА.

Уколико разлози хитности то захтевају, а посебно у случајевима унутрашњег и међународног тероризма, директор ВБА може да наложи почетак примене посебних поступака и мера за које је неопходна претходна одлука суда, уз претходно прибављену сагласност надлежног и овлашћеног судије. Судија је дужан да на основу поднетог захтева, донесе одлуку о наставку примене одговарајућих мера, односно о њиховој обустави у року од двадесет четири сата од почетка њихове примене. Уколико судија не одобри примену посебних поступака и мера, директор ВБА је дужан да одмах прекине

њихову примену и наложи комисијско уништавање прикупљених података, а записник о томе да достави надлежном суду.

Приликом одлучивања о примени и трајању мера суд ће водити рачуна о томе да ли би се исти резултат могао постићи на други начин, којим се мање ограничавају људска права. Наиме, судија ће и поред тога што су испуњени услови за одређивање мере, одбити предлог о њеној примени, ако сматра да се исти резултат може постићи на други начин, којим се мање органишавају људска права. Уколико постоји могућност избора између више посебних поступака и мера, биће примењена мера којом се мање задире у Уставом зајемчена људска права и слободе. (Мирковић, 2017)

Посебни поступци и мере тајног прикупљања података које ВБА предузима на основу писаног и образложеног налога директора ВБА или лица које он овласти су:

1. оперативни продор у организације, групе и институције;
2. тајно прибављање и откуп докумената и предмета;
3. тајни увид у евиденције података, у складу са законом;
4. тајно праћење и надзор лица на отвореном простору и јавним местима уз коришћење техничких средстава.

Посебни поступци и мере тајног прикупљања података које ВОА предузима на основу налога директора ВОА или лица које он овласти су:

1. тајна сарадња са физичким и правним лицима ради прикупљања података и информација;
2. тајно прибављање и откуп докумената и предмета;
3. оперативни продор у организације, институције и групе;
4. предузимање мера на прикривању идентитета и својине;
5. оснивање правних лица и уређење њиховог рада на начин који их не доводи у везу са ВОА;
6. прикривено коришћење имовине и услуга физичких и правних лица уз накнаду;
7. коришћење посебних докумената и средстава којима се штити ВОА, њени припадници, просторије и средства.

Када говоримо о овим поступцима и мерама, којима се у мањој мери задире у људска права и слободе и који се примењују по одлуци директора ВБА, односно ВОА, до контролне улоге суда долази у одговарајућим поступцима, као што су дисциплински, кривични и парнични, против лица која су променом ових поступака и мера повредила људска права. (Мирковић, 2017)

Судови су такође надлежни да одлучују о законитости коначних управних аката у управном спору, о евентуалној кривичној одговорности припадника служби, као и о накнади штете коју оне нанесу грађанима. (Петровић, 2009)

Поред свега, судови у сваком судском поступку који се води поводом пријаве органа безбедности, контролишу законитост и целисходност њиховог рада. Свака судска пресуда, која се донесе поводом пријаве служби безбедности представља оцену њиховог рада, а посебно се цени да ли су у поступку прикупљања доказа повређена људска права. (Драгишић, Радојичић, 2014)

Важно је напоменути и да припадници Војске Србије одговарају за кривична дела, привредне преступе и прекршаје по општим правилима, као и да су припадници Војске Србији дисциплински одговорни за повреде дужности из службе, из чега нису изузети ни униформисани припадници војних служби безбедности. Одговорност за кривично дело, привредни преступ и прекршај не искључује дисциплинску одговорност, уколико дело које је предмет кривичног поступка, поступка за утврђивање одговорности за привредни преступ или прекршајног поступка, истовремено представља и повреду дужности из службе. При томе се дисциплински поступак води без обзира на ток кривичног поступка, поступка за утврђивање одговорности за привредни преступ или прекршајног поступка. О одговорности професионалних припадника Војске Србије за дисциплинске преступе и за повреде дужности прописане за Министарство одбране, други државни орган или правно лице у које је професионално војно лице упућено на службу, односно на рад, у првом степену, одлучују војни дисциплински судови према местој надлежности, док по жалби на одлуку војног дисциплинског суда одлучује Виши војни дисциплински суд.

Закључак

Демократска и цивилна контрола представља кључни предуслов у реформи служби безбедности. Ова контрола, пре свега на државном нивоу захтева будност многих актера. У претходним поглављима анализирани су механизми контроле над радом служби безбедности које спроводе државне институције, односно представници три гране власти у Републици Србији: законодавне, извршне и судске.

Анализом наведених видова контроле, можемо закључити да се она одвија на савременим демократским принципима и да заједно са осталим институцијама, као што су независне државне институције и јавност, представљају добар оквир за спровођење ефикасне контроле над радом служби безбедности.

Доношењем низа нових законских решења, након политичких промена 2000. године у Републици Србији, можемо рећи да је правни оквир унапређен и да је законски основ контроле и надзора над радом служби безбедности добар. Поред тога требало би радити на унапређивању спровођења ове контроле у пракси, јер и поред тога што је велика важност доношења примереног и одговарајућег законског оквира, без постојања воље за његовим спровођењем у пракси, не може се говорити ни о постојењу демократске и цивилне контроле. У том погледу потребно је унапредити и специфична знања о службама безбедности актера који су задужени за контролу и истовремено побољшати њихову међусобну сарадњу.

Иако је тајност рада одувек представљала једно од главних обележја рада служби безбедности, у демократским друштвима је ипак неопходно обезбедити одређени степен транспарентности њиховог рада. Због тога је неопходно одредити праву меру између јавности и тајности. Службе безбедности морају да, у складу са осетљивом природом свог рада, обезбеде поштовање начела јавности, као једног од основних начела у демократском друштву.

Литература

- Cotty A., Edmunds T., Foster A. (2002). *Democratic Control over the Military in Postcommunist Europe*. Palgrave Publishers Ltd.
- Goodpaster A., Huntington S. (1977). *Civil-Military Relations*. Washington: American Enterprise Institute.
- Huntington, S. (2004). *Vojnik i država - teorija i politika civilno-vojnih odnosa*. Beograd: Centar za studije Jugoistočne Evrope, Beograd, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu i Diplomatska akademija Ministarstva spoljnih poslova Srbije i Crne Gore.
- Janowitz, M. (1960). *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*. Illinois: The Free Press of Glencoe.
- Schiff R. (1995). *Civil-Military Relations Reconsidered: A Theory of Concordance*. London: CCV.
- Драгишић З., Радојевић К. (2014). *Безбедносни менаџмент*. Београд: Универзитет у Београду, Факултет безбедности.
- Драгишић, З. (2011). *Систем националне безбедности Републике Србије*. Београд: Универзитет у Београду, Факултет безбедности.
- Јефић З. (2009). Цивилно-војна сарадња - нова функција војске. *Војно дело*, 61(2), 105-125.
- Јефтић З., Младеновић М., Роквић, В. (2014). *Основе цивилно-војних односа*. Београд: Универзитет у Београду, Факултет безбедности.
- Кековић З. (2011). *Системи безбедности*. Београд: Универзитет у Београду, Факултет безбедности.
- Лазић Р. (2013). *Демократска и цивилна контрола служби безбедности у Републици Србији од 2000. до 2010. године*. Докторски рад. Београд: Факултет политичких наука.
- Миленковић Д., Копривица С., Тодорић В. (2011). *Контрола служби безбедности*. Београд: Организација за европску безбедности и савезну, Мисија ОЕБС у Србији и Центар за нову политику.
- Мирковић В. (2017). Судска контрола специјалних истражних мера служби безбедности у Републици Србији. *Наука, безбедности, полиција*, 22(3), 89-105.
- Ристић С., Мишовић С., Каркалић Р. (2008). Демократска цивилна контрола војске са становишта државних институција. *Војно дело*, 60(4), 150-174.
- Роквић, В. (2009). Теоријске поставке цивилно-војних односа. *Војно дело*, 61(4), 204-216.

- Стајић Љ. (2015). *Основи система безбедности*. Нови Сад: Универзитет у Новом Сад, Правни факултет.
- Томић З. (2001). Нормативна полазишта за цивилну контролу војске и полиције. У М. Хацић, *Демократска контрола војске и полиције у СР Југославији* (стр. 11-34). Београд: Београдски центар за безбедносну политику.
- Томић З. (2011). *Управно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београд и Службени гласник.
- Хацић М. (2012). *Скупштинска контрола и надзор сектора безбедности*. Београд: ОЕБС Мисија у Србији и БЦБП.
- Хацић, М. (2000). *Цивилна контрола војске и полиције*. Београд: Медија центар, Београд и Центар за цивилно-војне односе, Београд.

Нормативни извори

- Закон о основама уређења служби безбедности, Службени гласник РС, бр. 116/2007.
- Закон о Безбедносно-информативној агенцији, Службени гласник РС, бр. 42/2002
- Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији. Службени гласник РС, бр. 88/2009.
- Закон о Народној скупштини, Службени гласник РС, бр. 9/2010.
- Закон о одбрани, Службени гласник РС, бр. 116/2007.
- Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 88/2009.
- Закон о председнику Републике, Службени гласник РС. бр. 111/2007.
- Закон о Војсци Србије, Службени гласник РС, бр. 116/2007.
- Закон о Влади, Службени гласник РС, бр. 55/2005.
- Закон о министарствима, Службени гласник РС, бр. 44/2014.
- Закон о уређењу судова, Службени гласник РС, бр. 116/2008.

Закон о преузимању надлежности војних судова, војних тужилаштава и војног правобранилаштва, Службени гласник РС, бр. 137/2004.

Закон о кривичном поступку, Службени гласник РС, бр. 72/2011.

Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006.

Интернет извори

Ејдус Ф. (2009). *Скупштински надзор сектора безбедности*. Преузето јун 12, 2020 са http://www.bezbednost.org/upload/document/ejdus_2009_skuptinski_nadzor_sektora_bezbednosti.pdf

Одбор за контролу служби безбедности. Преузето јун 14, 2020 са Народна скупштина Републике Србије: <http://www.parlament.gov.rs/aktivnosti/narodna-skupstina/radnataela/odbori,-pododbori,-radne-grupe.2385.html>

Петровић П. (2009). *Безбедносно-обавештајне службе Републике Србије*. Преузето јун 14, 2020 са http://www.bezbednost.org/upload/document/cv_bezbednosno_obavestajne.pdf

Пословник Народне скупштине. Преузето јун 15, 2020 са Народна скупштина Републике Србије: [http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/vazna-dokumenta/poslovnik-\(precisceni-tekst\)/ceo-poslovnik-\(precisceni-tekst\).1423.html](http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/vazna-dokumenta/poslovnik-(precisceni-tekst)/ceo-poslovnik-(precisceni-tekst).1423.html)